

DE
LAPSU
Q. SEPT. FLOR. TERTULLIANI
AD
MONTANISTAS,

EXERCITATIONIS HISTORICO THEOLOGICÆ
DISPUT. III.

DE
LAPSU MAGNORUM IN ECCLESIA VIRORUM,
Lapforumque
CHARACTERE MORALI,

Occasione 1. Cor. 10, 12.

Quam

Assistente Gratia JESU,

In Inclÿta Argentoratensium Universitate,

P R Æ S I D E

DN. JOHANNES JOACHIMO
ZENTGRAVIO,

SS. Theol. Doct. P.P. Celeberrimo, Capit. Thom.
Canonico, atque Ecclesiasse meritissimo,

*DN. Fautore, Patrono, atq. Præceptore suo nunquam
non Parentis instar colendo,*

Publicæ disquisitioni subjiciet

JOHANNES HENRICUS Engelhardt/

Ingovilla Haroicus, SS. Th. St.

Die   Mens.   Anno M DCC II.

Coll. diss. A
139, 39

ARGENTORATI,
Typis JOHANNIS FRIDERICI SPOOR.

2. CXXXIX. 39.

V I R O
PER-ILLUSTRI,
GENEOSISSIMO, MAXIMEQUE STRENUO,
AC LONGO RERUM USU EMINENTISSIMO
D O M I N O
PHILIPPO CHRISTOPHORO

Beiling/ ab Altheim:

ILLUSTRISSIMI AC CELSISSIMI
D O M I N I,
DN. IOHANNIS REINHARDI
Comitis ab Hanaw/ &c. &c.

Domini mei Clementissimi,

Confiliario intimo, Regiminis & Consistorii
Hanoici, quod Buxovillæ est, Directori & Præsidi,
Præfecto Venationum Supremo &c. &c.

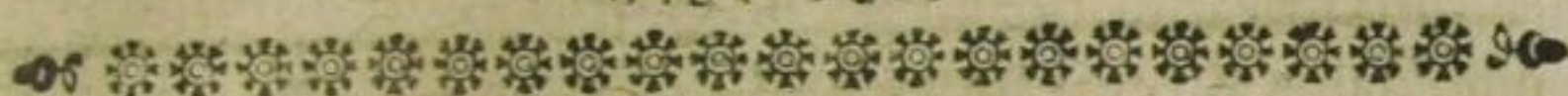
*Mecanati Gratosissimo, Patrono maximo,
Fautori benevolentissimo, ab benignissimo, studiorum
Promotori æternum submissæ observantiæ cultu
venerando,*

in
obsequii fidem
observantiæ pignus,
gratique animi
pro
gratosis Beneficiis TESSERAM,
præsens Exercitium Academicum
humillime offerre

ac
se suaq; studia
ulterius
commendare voluit, debuit,
Cliens Subjectissimus
JOHANNES HENRICUS Engelhardt.

DE
LAPSU TERTULLIANI
ad
MONTANISTAS.

DISPUT. III.

§. I.

Recentiora secula non minus
atque antiqua, hujusmodi luctuosa la-
pforum virorum viderant exempla. Ha-
bemus enim, inquit D. Hoe, Comment. in
Apoc. c.8. P.1. f.288. & nos excellentes,
& doctrina maxime conspicuos Theologos:
Philippum Melancthonem, Matthiam Fla-
cium Illyricum, Andream Osiandrum & alios,

qui instar stellarum splenduerunt: sed & hi defecere, flumina scriptu-
rarum turbavere, & sensu genuino relicto ad propria placita nimium
se converterunt, unde & errores satis perniciosos in Ecclesia DEI spar-
serunt. Ne sapiamus ergo ultra quam oportet. Nolumus vero ista
coacervare, cum praesenti instituto pauciora sufficiant.

§. 2. Primis Reformationis à B. Luthero institutæ tem-
poribus, laus & fama magna in Ecclesia fuit CAROLSTADII.
A Patria hic sic dictus fuit, Franciæ Orientalis oppido, cui alias
Andreæ Bodensteinij nomen erat. Magna ejus laus, ceu dictum,
& existimatio in Ecclesia esse inceperat, cum ipse etiam Luthe-
rus, literis ad eundem datis, quas exhibet Melch. Adam. vit. Germ.
Theol. in Carolstad. p. 86. Syncerioris Theologiae assertorem facile
primarium, Praeceptorem item, ac majorem suum in Christo Jesu, eum
appellaverit. Inscriptis B. Vir eidem priorem suum Commen-
tarium in Epist. ad Galat. qui legitur T. 1. opp. Latin. Jenens.
f. 326. vocans illum praestantissimum virum, puræ & veræ Theologiae
Doctorem, Praeceptorem suum in Christo observandum. Sane si

omni fama & expectatione idem destitutus fuisset, Saxoniae Elector, Fridericus Sapiens, in recenti sua Wittebergensi Academia, ei non Professoris Theologi munus demandasset, cujus Facultatis etiam Doctor, ut & Juris postea fuit. Indulgentias Papales certe cum impugnasset Lutherus, mox eidem, & inter primos quidem se adjunxit, & contra Eccium Lipsiae strenue disputavit, de quo ipse *Lutherus*; qui passim etiam hujus *Bodensteinij* & ingenium, & eruditionem laudavit, cum nondum orta inter eosdem infelix ista *σύρραξις*, esset. Add. *Scultet. Annal. Evang. Dec. I. ad Ann. 18. p. 21. Hoornbeck. Sum. Controv. l. 9. p. 613. Maimbourg. in Histor. du Lutheranism. l. 1. p. 40.* Quae de pietate ejus, cum Luthero adhereret, memoriae ab aliis prodita sunt, suo loco relinquuntur. Eo gravior enim Viri hujus lapsus fuit, si vera sunt, quae hoc nomine circumferuntur. Fervidioris vero fuit ingenii, atque hinc iracundus, vehemens, praecipuus, inquietus, novarum rerum cupidus, atque pertinax. *Maimburgio, in histor. du Lutheran. l. 1. p. 40. audit homme étourdi, presomptueux & emporté.* Hisce passionibus cum se permitteret, & Luthero absente, praecipua nominis ejusdem autoritas & celebritas *Wittenbergae* esset, memorante *Sculteto* l. c. p. 109. æmulatione erga latentem in arce *Wartenbergensi* incensus, Reformationis turbulentæ & violentæ autor fuit. Pertractis enim in consilii societatem præstantioribus ex Professorum *Wittenbergensium* ordine, ausu temerario & precipiti, citra omnem ordinem, & cum proximi scandalo, ut questus fuit *Luth.* in *Epist. ad Spalat. t. 2. Altenb. f. 92.* multa innovare incepit, quibus turbulentum, imò & fanaticum suum ingenium non parum prodidit. Certe testatus idem, detestatusque est literis ad Electorem datis *Schurfius, Jctus*, qui infirmitatem hic suam, qua se abripi cum aliis passus fuerat, confiteri non dubitavit. Advolante itaque *Luthero*, qui meliori ordine cuncta fieri, ut par erat, *1. Cor. 14. v. 40.* desiderabat, jubente sic Ecclesiae istorum temporum necessitate, præprimis quod, *Arnoldo* etiam explicante *Hæresiol. P. II. l. 16. c. 19. n. 11.* jam ante circa doctrinam de *S. Cœna Carolstadium* non recte statuere noverat, cum quae acta essent, convenienti zelo pro concione improbaret, offensus hinc *Carolstadius* tantum abfuit ut cederet, ut etiam actiones suas contra

Luthe-

Lutherum scripto defendere cum animo suo constituerit, rixandi occasionem quaerens, frustra deprecante *Luthero*, ne quid contra se ederet, *ne cogeret invitus cum illo congregari*, *Sculdet. l.c. p. 109.* Ambitione vero, æmulatione, rixandi libidine, & invidia Carolstadium quiescere non permittentibus, crescente indies simultate, hominem sincero DEI timore destitutum, & carni obsecutum, hujus motus sic præcipitem egerunt, ut *Sacramentariorum, Puritanorum, & Fanaticorum* factus fuerit Prodrumus, lapsu miserabili, & prorsus infelici.

§. 3. Scio equidem Calvinianos, *Sculdetum Annal. P. I. p. 110. Hoornbeck. Sum. contro. l. 9. p. m. 604. Hoornium hist. Eccles. p. 174. seq. nimium impetum affectuum, studium privatae gloriolæ, arrogantiam, sinistram æmulationem, imprudentiam, & insolentiam* inique hic *Luthero* objicere, æquiores ob dogma Sacramentarium *Bodensteinio*, annuente *Gotosfred. Arnoldo l.c. n. 11. seq.* Sed de hoc prolixius agere, præsens non fert institutum. Id dico: Testari historiam, in tentata ista Wittebergæ à Carolstadio Reformatione *Puritanum* spiritum egisse virum hunc, tanto cum impetu imagines templis exturbantem. Unde licet Missam privatam abrogatam, communionem sub utraque celebratam, preces ad sanctos, & discrimina ciborum sublata non improbaret *Lutherus*; non sanam tamen Carolstadii circa sacram Cœnam mentem esse, cum non ignorasset, ne spiritus Sacramentarius, quem subesse jure conjiciebat, prout etiam subfuerat, ceu tristis exitus docuit, plus ultra pergeret, convenienti zelo motibus his sibi obviam eundum esse censuit B. Vir. Puritano itaque & Sacramentario spiritu cum tentari, obsequi etiam eidem Carolstadium prudenter observaret *Lutherus*, recte fecit, quod non libere hominem grassari permittere voluerit, ceu ad magnum hoc Reformationis negotium tractandum minus aptum, nisi ab aliis gubernetur; admodum ægre licet id Carolstadius in suis libellis contra Lutherum editis tulerit. Certum præterea & hoc est, id egisse furore hocce suo abreptum Carolstadium, ut ludibrio & contemptui Lutherum exponeret, & præ illo emereret. Proin non arrogantia, & vanæ gloriolæ studii nota censi debet B. Megalander, quod de *pressa* ab adversario autoritate sua questus fuerit, cum & contra Pseudo Apostolos

stolos pari modo modeste suam personam, nomenque suum, defenderit Apostolus 2. Cor. 11, 16. seqq. Tit. 2, 15. Denique si importunitas Carolstadii hujus, post iterato editum Orlamundæ Puritanismi specimen in profligandis imaginibus, Jenæ in irritando Luthero, & ad certamen eundem provocando commissa, sine studio partium, ἀνὰ πρῶτον consideretur, æquitas pro Luthero potius, quam pro Carolstadio, pronuntiabit. Meretur hic contra obtrectatores Lutheri, quibus se *Arnoldus* quoque associavit Hæresiol. l. 16. c. 19. th. 12. seq. legi D. *Dannhæverus* in Salv. Reform. p. 138. seq.

§. 4. Passionibus his obnoxius *Carolstadius* factus est *Sacramentariorum Prodrumus*, ceu dictum. Ipsimet sane Reformati Scriptores, certaminis Sacramentarii hinc repetunt originem, conceduntque, primum omnium Carolstadium scriptis de Eucharistia libellis negasse, corpus & sanguinem Christi in S. Cœna sub pane & vino contineri. Sic enim *Ludovicus Laverer* Hist. sacram. de Cœna Dom. p. 4. *Carolstadius*, inquit, *Witteberga*, post tumultum ibi institutum, relicta *Orlamunda*, & in vicinis locis in Lutherum, ejusq. collegas invehebatur, quod cum de aliis rebus, tum de statuis, & Sacramentis non recte docerent. *Orlamundam* vero missus *Lutherus* à Principe, cum *Carolstadium* acriter reprehendisset, quod Ecclesias turbaret, respondit hic, se scripturum & defensurum, quæ de Sacramento sparsisset; quod etiam fecit. Puritanorum vero antesignanus etiam quod fuerit idem *Bodensteinius*, satis patet, quod imagines ex templis exturbatum iverit, quæ tamen si non ad cultum prostant, tolerari possunt. Præludit idem zelotis istis in Anglia postea ortis, de quibus *Bævius* ad ann. 1559. n. 89. autor est, quod immaniter in statuas & imagines sevierint, & è templis illas exturbaverint, in campum etiam raptas pro scopo collocarint, ad quem sagittas & jacula contorquerent. Separatistarum cœtum in Anglia hic peperit Puritanismus, qui everfa Hierarchia Episcopali in ipsam regiam dignitatem furorem suum postmodum convertere non dubitavit. Alibi, in Belgio scil. Gallia, Germania etiam, quomodo hic Puritanus spiritus tumultuatus fuerit, ex *Famiano Strada*, *Thuano*, & aliis constat scriptoribus, refertque B. *Dannh.* Hodom. Calv. P. I. Ph. 6. p. 1124. 1129. seqq. Ad *Fanaticorum* denique deliria etiam lapsus est. Nam ne de hoc

hoc

hoc quid notem, quod de S. Baptismatis sacramento adeo scurriliter & profane senserit, ut illud *lavacrum caninum*, ein *Hunds-Bad*/ appellare non veritus fuerit, de quo t. III. opp. *Luther. Altenburg. f. 658.* & quod officio, quod Wittebergæ ipsi demandatum fuerat, relicto, sine omni prævia vocatione externa Orlamundæ se ingesserit, & vocationem postea, sive potius occupati muneris confirmationem, à civibus sibi acquisiverit inconsulto Principe, non sine nota Fanatici spiritus, de quo *Lutherus contr. cœl. Proph. P. I. t. III. Altenb. f. 54.* Eidem dicitur t. IX. *Altenb. f. 1571. den heimlichen Propheten und Widertaufern zu ihrem schwarm grossen anlas gegeben haben. Er ersonne auch wunderliche wörter in seinen lehren, als die entgröbung, die studirung, die verwunderung, die ausgestreckte lust, die lange weite, die besprengung, und dergleichen.* Enthusiastica hæc esse, in *Müncero* etiam notata, docet ex nostratibus *B. D. Chemnit. t. 1. Loc. de Vir. hum. f. 203. ex Reformatis D. Hoornbeck. Sum. Controv. l. 6. c. 381. Sleidan. l. 5. dicitur familiaris fuisse clandestinis illis Doctoribus, qui visiones & colloquia cum DEO simulabant. Add. Arnold. Hæres. l. 16. c. 21. n. 1.* Præterea cum *Fanatici* Academies, & gradus Academicorum honorum contemnere solent, ceu *Weigelianis, Quackeris,* & aliis ita facere solenne, ita *Carolstadius* ad similia lapsus principia, sublata omni decenti vitæ socialis, & statuum humani generis ordine, verwarff die durch Fleiß erworbene Ehrentitul/ wolte nicht mehr Doctor, sondern Nachbar Andreas genant seyn/ gieng in einem Silshut/ im grauen Rock &c. *Luther. t. IX. Altenb. f. 1571.* Aperte etiam confessus est, se *Doctores Theologiae Wittebergæ creando, hoc factò peccasse,* rursus memorante *Luthero t. IX. Altenb. f. 274.* Unde non absque ratione etiam *B. Mentzerus* in *Exeg. art. V. Antith. n. 3.* eundem *Enthusiasticis* associavit, cum verbi divini, Sacramentorum, Ministerii Ecclesiastici, & Magistratus civilis contemptus manifeste in illo se prodiderit.

§. 5. Subjicimus, inviti licet, *PHILIPPUM MELANCHTHONEM*, virum non solum in literis ad humanitatem pertinentibus doctissimum, de quo post *Adam.* in vit. *Melanch. p. 329. sq. & Sculter. Annal. P. I. p. 24.* & Philosophum insignem; sed etiam Theologum exercitatissimum, qui ad gravissima Ecclesiæ negotia tractan-

tractanda sæpe fuit adhibitus, fidissimus primo Lutheri in promovendo negotio Evangelico parastates, diverso licet ambo ingenio præditi fuerint. Quanti *Lutherus* eum æstimarit, patet ex verbis ejusdem, quæ leguntur. l.1. Ep. p.197. *cum in omni, inquit, mea Professione nihil duco antiquius Philippi calculo: cujus unius judicium, & auctoritas, mihi stant pro multis millibus sordidorum Ecciorum.* Singularem hinc virorum horum amicitiam admiratus, sic scripsit *Maimbourg*. *Histoir. du Lutheranism. l.2. p.m. 182. l'on peut dire, qu'on ne vit jamais d'amitie plus surprenante, & plus extraordinaire que celle là, qui fut fondee, ce que je ne crois pas qu'on ait jamais veû, sur les deux naturels du monde les plus dissemblables, & qui doivent avoir en suite une invincible antipathie.* Ivit non solum cum *Luthero* ad Colloquium Marpurgense, in quo jubente Landgravio cum *Zvvinglio* disputavit; sed & electus fuit postea, qui in Comitibus Augustanis 1530. confessionem Saxoniam, postea à loco *Augustanam* dictam, adornaret, à *Luthero*, cui ad cognoscendum transmissa fuerat, penitus probatam, de quo *Chytr.* in *Hist. A. Conf.* p.21. b.26. b.30. *Confutationem* suam cum Confessione huic postea opponerent Pontificii, pro eadem scripsit *Melanchthon Apologiam*, quæ hodie adhuc inter libros Ecclesiarum Evangelicarum Symbolicos, & normales, numeratur. Negari hinc nequit, in illum ista tempestate præcipue negotia rerum Theologicarum incubuisse, de quo prolixius *Cælestin.* *Hist. Comit. Augustan.* testatur. Constat insuper, pluribus conventibus, & colloquiis, religionis causa institutis, eundem interfuisse. Ast qui tam præclare diu steterat, tandem ad lapsum inclinare cœpit. *Gottfred. Arnoldus* equidem in *Hæresiol. P.I. l.16. c.9. §.4. & 5. de Theologia Melanchthonis*, quam *miseram* appellavit, & quod concinno ordine tradendi usus idem fuerit, parum magnifice sentit; in quo etiam Fanatice improbavit elegantiorum literarum, & Philosophiæ ancillarem & organicum usum in Theologia; Quo facto Paulum quoque reprehendat necesse est, quem à sententiis Gentilium Poëtarum, in suis conscribendis Epistolis, non plane abhorruisse notum est. Rectius *D. Wigandus* apud *Schlüsselburg.* in *Theol. Calvin.* l.2. p.117. *additus, inquit, erat Melanchthon Luthero, singulari DEI munere, ut artes repurgaret, & methodo concinna propagationem*

tionem

tionem doctrinae caelestis, per ministerium Lutheri repurgata adjuvaret.
 Add. ex Reformatis *Hoornbeck* Sum. controvers. l. 9. p. m. 638.
 Licet id non negaverim, plus justo Rationi per *Philosophiae abusum*
 indulgendo *Philippum*, Sacramentario dogmati plus justo etiam
 favisse, donec quoad hoc penitus ad Calvinianos deficeret. Non
 enim idem mansit. Interim non decet infantem cum sordibus
 ejicere, prout facit *Arnoldus*, sanioris etiam Philosophiae, & hu-
 maniorum literarum hostis, in *Hæresiol.* P. I. l. 16. c. 10. 18. per
 omnimodum Philosophiae contemptum, legitimo ejusdem so-
 brioque etiam usu profligato, Idem *Pietastri* faciunt, scrupu-
 los irrationabiles hic sibi fingentes, Fanaticorum exemplo, de
 quibus *Dnn. Theol. Hamburg.* in *Quæst. Grewel* c. 7. Sed ut
 ad *Melanchthonem* redeamus, à *Maimburgio*, scriptore Pontificio,
 in *Histoir. du Luther.* P. I. l. 2. p. 182. de eo refertur, quod fuerit
un homme d'esprit doux, humble, retenu, complaisant, ayant l'air tout
à fait modeste & mortifié, fort sérieux, aimant la paix, soupirant
après l'union, & toujours prêt à s'accommoder, s'il eust esté le
maître, timide au reste, irresolu. Genio tali indulgentem, & Ra-
 tionem, quæ τὰ ἑκ μυστηρίων non capere, nec mysteria, quæ ἰσχυρῶς
 καὶ κατὰ ἡσυχίαν nostram sunt, spiritualiter dijudicare potest,
 1. Cor. 2. v. 14. sub obsequium fidei non ut decet redigentem,
 labi facile posse, lapsumque esse, non est cur miremur. Fecisse
 etiam hoc *Philippum*, ipsa non dubitare permittunt rerum
 gestarum Acta.

§. 6. Objicitur eidem nimium placendi studium usque
 eo, ut *Spondanus* t. 2. *Annal.* ad annum 1560. etiam suis, h. e.
 Romano-Catholicis, *Melanchthonem* placere studuisse scripse-
 rit. *Maimburg* l. c. non dubitavit de eo memoriae prodere,
 quod dourant de tout, si peu ferme fuerit dans les points de sa
 creance, dont il a écrit tres diversement, que les *Zwingliens*, les *Cal-*
vinistes, & les *Ariens*, mesmes ont prétendu l'avoir de leur costé. Sed
 injuria fit *Melanchthoni*, quod attinet dogmata fidei inter Catho-
 licos & *Arianos* controversa, quando hos ad illius consensum
 sub specie veri provocare potuisse vult *Maimburgius*. Non
 enim ostendi poterit, de ἁμορσίᾳ Filii cum Patre eundem dubi-
 tasse, vel ambigue locutum esse. Fallitur idem scriptor, quan-
 do addit: *Mais cela n'avint qu'après la mort de Luther.* Etsi
 B enim

enim post Lutheri mortem liberius cum Calvino communica-
 verit, imò ad Calvinianos, quod attinet articulum de S. Cæna,
 aperte lapsus fuerit; vivo tamen Luthero adhuc lubricus jam
 stare, jam ad Zvvinglianum Sacramentarium errorem inclinare
 visus fuit. Prolixe explicavit B. Hutterus Conc. Conc. c. 11.
 quomodo Philippus, cum ab initio purus & orthodoxus esset,
 anno 1536. literis ad *Jochim. Camerarium* se à sententia Lutheri
 alienum esse confessus fuerit; anno vero 1538. flexiloquis & am-
 biguis formulis de Cæna uti inceperit, *cothurno pro ingenua edi-
 ta confessione.* Notat hinc *Hoornbeck* Sum. controv. l. 9. p. m. 639.
 sq. quod imprimis à *Conventu Marpurgensi*, & *Colloquio Cassellano*,
 cum *Bucero* an. 1535. mitius se gesserit, & viam concordie sectatus
 fuerit: deniq; in suorum tandem etiam plene cesserit sententiam, post
 cultam cum Calvino precipue integerrimam constantemq; familiarita-
 tem. Paulo ante mortem Lutheri parum aberat, quin simul-
 tas occasione controversiæ Sacramentariæ eundem inter & Phi-
 lippum orta, in apertam *σύρραξις* erumperet, contendente Lu-
 thero, ceu refert literis ad Electorem Sax. *Joh. Frideric. Ponta-
 nus*, si Philippus in concepta opinione perseveret, de quo non dubitet,
 potiozem veritatis divinæ rationem habendam esse. Sublato autem
 è vivis Luthero, non solum Calvinii sententiam de S. Cæna
 suam fecit, sed & Calvinianis suam contra Orthodoxos opem
 obtulit, tanto fervore, ut cum mansuetus & mitis ante fuisset,
 etiam vergente ad exitum vita, Spiritu persecutionis iniquo se
 agi passus fuerit, cum prior Philippus esse desiisset, de quo *Hut-
 ter*. l. c. p. 338. De hoc ad Calvinianos lapsu Philippi, vid.
 etiam *B. Dannhaw.* *Salv. Reform.* p. 127. Sane in certamine
 Zanchiano, hic magni hujus viri lapsus, & cum Sacramentariis
 conspiratio, multum negotii fecit *B. Marbachio* nostro, ceu *Acta*
 hujus certaminis prolixius docent.

§. 7. Idem *Philosophiæ abusus*, magisterium sibi circa do-
 ctrinam cœlestem arrogantis; *præposterum* item *adversariis com-
 placendi studium*, peperit viri *Synergisnum* in corpore doctrinæ Phi-
 lippicæ contentum, de quo errore rursus *B. Hutter.* in *Conc.*
Conc. p. 345. & *Explic. l. Conc.* art. 2. p. 197. Recte *B. D. Hul-
 semann.* nolter præf. in l. de *Auxil. grat.* scripsit, quod Schola-
 sticis nullum thema aptius visum fuerit, cuius veritas aspersione con-
 gruentiæ

gruentiarum moralium ex Aristotele posset labefactari, quam hac ipsa de viribus liberi arbitrii questio. Non abs re enim cespitasse Melanchthon, vir sua laude alias dignissimus, creditur, quod Aristotelicæ Philosophiæ morali de viribus hominis, in actionum moralium exercitio, plus justo fuerit addictior. Nimirum, ut B. Schlüsselburgius in Theol. Calv. lib. 2. p. 177. loquitur, *ubi Philippus sui præceptoris Lutheri doctrinam secutus est, & quamdiu suum Moysen Lutherum ducem habuit, multa præclare & salutariter in Ecclesia fecit, & singulari dexteritate præcipuos religionis Christianæ articulos explicavit.* D. Luthero mortuo, *versus est subito in aliud.* Imo Luthero vivo jam Synergismum fovisse vilis fuit, cujus edita specimina extant in Confessione August. mutata. Conf. D. Calov. Exeg. Aug. Conf. art. 18. c. 1. §. 2.

§. 8. Lapsus etiam est in *Adiaphorismum Melanchthon;* idque nimio partim metu, partim immodico placendi studio, præpostero denique concordia amore. Etsi enim INTERIM AUGUSTANUM neq; approbaverit, neq; ut aliis reciperetur suaserit, de quo etiam Dn. D. Rechenbergius vid. in dissertat. de Interim Augustan. §. 38. attamen cum illo promulgato, in quæstione de *Adiaphoris*, ob Ecclesiæ tranquillitatem adversariis, & Cæsari per Germaniam triumphanti, ab aulicis nonnullis Mauriti Saxonis Electoris sic persuasus, cedendum esse judicaret, certamini *Adiaphoristico* occasionem dedit, *Adiaphora plus justo laxando*, non sine collusione quadam cum hostibus veritatis, quibus exemplo Pauli Gal. 2, 4. non cedendum fuerat. Constat sane ex literis Philippi ad Christophor. Carolowitzium, Cæsaris & Mauriti Saxonis Consiliarium datis, quod mitius ex nimia trepidatione de libro *Interim* iudicaverit, quam par erat. *Multa, inquit, sponte & liberaliter largior, de quibus pugnaverunt acerrime alij. Libenter & Ceremonias, quas liber præcipit, accipio.* Hurter. Explic. F. C. p. 1001. seqq. Quasi vero controversiæ istæ de *Adiaphoris* motæ, & violentior iste Carol. V. agendi modus, non ipsam simul religionem Evangelicorum, quam artibus his oppressum ibant adversarii, concernerent. Cordate hinc etiam ab aliis Theologis communi consensu fuit liber iste rejectus, etiam ab *Argentoratensibus* nostris, recte tum contendentibus, quando res ad fidem etiam, sive directe, sive indirecte, ejusque confessionem pertinet,

adversariis in usu rerum adiaphorarum, salva & illæsa conscientia, & sine jactura veritatis, nil quicquam concedi posse, præsertim quando adversarij hoc agunt, ut aut vi manifesta, aut occultis machinationibus sinceram doctrinam opprimant, & paulatim sua dogmata in Ecclesiis jam Reformatis restituant; quod etiam nostra Formul. Concord. art. 10. p. 791. sqq. prolixius it explicatum. Graviter itaque lapsus est Melanchthon, aliisque etiam causa lapsus fuit, jura & libertatem Ecclesiæ prodendo, in *Adiaphororum* immutationem consentiens, ubi ea immutare non licuerat. Cordate proinde B. D. Schlüsselburg. in Theol. Calv. l. 2. p. 117. D. Luthero, inquit, mortuo, ut Aaron suis auditoribus vituli; ita Philippus ADIAPHORISMI nobis autor extitit. Addatur ejusdem Schlüsselburgij Catalog. Hæretic. l. 13. Pessime etiam in Ecclesia idem audivit, quod Magdeburgenses de *Linea veste* tantum rixas movere dixerit. Conf. Dn. D. Rechenbergius loc. cit. th. 34. B. Dannhau. Theol. Conscient. t. I. p. 295.

§ 9. Adjicimus exemplis allatis adhuc lapsum flebilem MATTHIÆ FLACII, cui vulgo nomen ILLYRICI fuit, quique Flacianorum sectæ nomen dedit. Ex recentioribus B. D. Alberti, Theologus Lipsiensis cum viveret celeberrimus, in dissert. de virt. heroic. Lutheri, Flacij, & Jacob. Andr. Flacium hunc inter eos numerat, qui *bella Domini maxime strenue fortiterq;* gesserunt, cujus laus proinde maxima in Evangelio fuit. B. D. Calovio in Exeg. A. C. art. 2. c. 7. th. 2. dicitur *Vir alias summus, & de Ecclesia Christi cum in aliis studiis, Critices sacræ, Historicis, & Exegeticis, tum in Polemicis quoq;* egregie meritis. Constat sane, eundem adversus istorum temporum adversarios, Interimistas, Sacramentarios, & alios, egregium se præstitisse virum, tanto contra adversarios zelo, ut etiam majori veritatis cœlestis habita ratione, Præceptoris suo Philippo Melanchthoni, cum pacandæ Ecclesiæ causa, de *adiaphoris* remittendum aliquid statueret, relicta Witteberga, ubi Professor fuerat, se opposuerit, de quo Sleidan. comment. l. 21. Thuan. l. 5. f. 144. recte contendens, *per res illas medias adversariorum religioni viam aperiri.* Ipse Hoornbeeck in Summ. Controvers. l. 9. p. m. 652. etsi, quod cum suis consentire, vel plus justo cedere noluerit, parum ei faveat, concedit tamen *haud pœnitenda* eundem contra adversarios præstitisse.

stitisse. Ipsius enim & *Nicol. Galli* opera imprimis factum, ut compluribus in locis liber iste periculosus, *Interim* dictus, non fuerit receptus. Ne quid dicā de labore viri hujus, quem in compilandis & digerendis Centuriis Magdeburgensibus adhibuit.

§. 10. Ast qui tot & tantis in Ecclesiam meritis inclaruit lapsus est, infelici & præcalido cum *Victorino Strigelio*, Synergista, certamine, in colloquio Vinariensi, cum per incogitantiam negasset, peccatum originis esse accidens, resuscitato *Manichaorum* errore, de quo *Augustin.* de hæres. c. 46. Fingebant enim hi *concupiscenciam esse substantiam*. Exaggeraturus quippe *Flacius*, peccati Originalis, quod est pessima & profundissima corruptio totius naturæ nostræ, & omnium virium, ad alterum extremum declinavit, ut sæpe fieri amat, & *Eutychi* etiam accidisse supra vidimus. Nimirum uti magna ingenia suis non carent nævis, & ad turbas inclinant, quiescere etiam nesciunt; sic *Adamo* in *Vit. Theol. P. I.* in *Flac.* p. 475. notante, in viro hoc fuit ingenium capax perinde, & iniquis, quæ eidem etiam propter dissidium in causa *Adiaphoristica* & *Interimistica* à *Melanchthone* objecta fuit. *Thuan.* hist. l. 26. f. 809. *Hoornbeck* l. c. tribuit ei ingenium inquietum, ac durum. Nimirum dona heroica, uti bene usurpata sub virtutum elogio bene audiunt; ita accedente eorundem abusu ad mala, sub vitiosorum extremorum nomine veniunt, quod etiam *Flacio* accidit. Promptitudinem enim & impetum naturalem, zelum item pro religione cum non coërcuerit, nec ad convenientem mediocritatem redegerit, debita etiam non usus moderatione fuerit; sed præceps ea quæ fervore abreptus ex incogitantia semel dixerat, accedente *ἰδιοπροσωπεύειν*, atque pertinacia in asserendo proprio placito, impotenter assereret, DEO & veritati non cedens, perniciosissimi erroris de *Pec. Orig.* magnarumque in Ecclesia turbarum causa fuit.

§. 11. Plura exempla lapsuum hujusmodi lugubrium, à Claris in Ecclesia Viris commissorum, cum plena sit historia, non enarrabimus. *Pelargi*, *Georg. Calixti*, & aliorum lapsus alii exponunt. Sufficiant hæc pro instituto. Satis quippe docent, unde lapsus tam doctrinæ, quam *Vitæ* atque *morum*, oriantur; quinam illis sint obnoxii; lapsi etiam quocuplices; & qua ratione lapsum vitare possimus, & debeamus. *Autor I. principalis,*

qui in lapsum præcipites dare homines laborat, & hoc nomine nihil omittit inexpertum, est *Diabolus*, qui piis varie insidiatur, tanquam *leo rugiens* 1. Petr. 5. *mendax Spiritus, in quo veritas non est*, quique quando loquitur mendacium *ex propriis loquitur, & pater est mendacij*, Christo Doctore Joh. 8, 44. Præcipites hic multos egit, qui stabant, & se stare etiam crediderant. Eximie *Cyprianus* tr. III. de Simp. Cleric. f. m. 163. *rapit*, inquit, *Diabolus* scil. *de ipsa Ecclesia homines*, & dum sibi appropinquasse jam *lumi- ni, atq; evasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum Evangelio Christi & cum observatione ejus & lege non stantes, Christianos se vocent, & ambulantes in tenebris, ha- bere se lumen existiment, blandiente adversario atq; fallente, qui se- cundum Apostoli vocem transfiguratur se velut angelum lucis, & mini- stros subornat suos velut ministros justitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub pretextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi, ut dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nec quiescit. Hinc ab Ignatio, viro Apostolico, Epist. ad Trall. p. m. 168. Simon magus appellatur $\pi\epsilon\omega\tau\acute{o}\tau\omicron\kappa\omicron\ \&\ \alpha\rho\chi\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\nu\varsigma\ \delta\phi\epsilon\omega\varsigma$, *primogenitus antiqui serpentis*. Orandus ergo DEUS est, ne patiatur sic à Diabolo nos duci in tentationem, ut succumbendum nobis sit,*

§. 12. Fidelem vero operam, ceu II. *causa Ministerialis*, ad lapsum infelicem nos sollicitanti Diabolo præstat *Mundus*, qui suis illecebris, & voluptatum sensus titillantium varietate, etiam fide stantes inescare tentat, graviter hinc monente Johann. 1. Epist. 2, 15. *ne diligamus mundum, neq; ea quæ in mundo*. Hæc cum *seculum præsens amando*, 2. Tim. 4. v. 10. vitæ scil. hujus com- moda & voluptates, unà plus justo etiam Demas amasse credi potest, factum hinc est, ut Paulum deseruerit, *Calov. Bibl. ill. h. l. Estius* licet in Comment. in c. 4. Epist. II. ad Tim. f. 328. *ad tempus tantum Demam Apostolum reliquisse censeat, ita ut postea ad eum reversus, iterum se illi adiutorem exhibuerit*; id quod ex Epistola ad Coloss. & Philemon. ceu *posterius scripta* it probatum. Sed falso nititur fundamento, cum post illas alteram ad Timo- theum exaratam esse rectius statuatur. Conf. B. D. *Calov. Bibl. Illustr. N. T. t. 2. f. 7. Mundi his illecebris, quibus qui stant sæpe abrepti*

abrepti sunt præcipites, addimus ejusdem violentiam, & in perse-
quendo furorem, quem is adhibuit, ubi prior, & mitior via non
fuecit. Exemplo sunt *Liberius*, Pontifex Roman. & *Hosius*
Cordubensis Episcopus, quos Constantii Imp. Ariani furor fre-
git; illum jam in exilium actum; hunc verberibus, & ne in
exilium ageretur, ad subscribendum contra Athanasium, &
Arianæ Confessioni Sirmiensi secundæ, coactum, ut supra vidi-
mus. *Origenes* his addi debet, quem ex metu thurificasse fe-
runt. Etsi enim plures, divina gratia roborati, immanes à per-
secutoribus illatos dolores superarint, dicente *Tertulliano*, Apol.
c. ult. *Crudelitas vestra illecebra est magis Sectæ, plures efficimur, quo-
ties metimur à vobis*; alios tamen præ imbecillitate etiam succu-
buisse, bonos alios viros, Martyrum docet historia.

§. 13. Genio mundi addimus *seculi vitium*, quod etiam
multos torrentis instar abripuit, qui ad errores isto tempore
receptos varia ex causa inclinantes, seculi vitio lapsi sunt. Hoc
uti dicere licet de Patribus, ante exortum Pelagianum certamen
securius de viribus Naturæ & Libero arbitrio loquentibus; de
illis etiam qui Chiliafmo olim addicti fuerint, quod vitio seculi
errarint; ita de *Pelagio* idem verum est, quod uti supra vidimus,
vitio seculi callide abusus lapsus fuerit. Idem aliis quoque con-
tingit, referente *B. D. Ægidio Strauchio* in disq. de Waldens. Sect. 1.
c. 1. aph. 1. th. 3. etiam *Bernhardum* ad illorum Catalogum, qui
sic seculi vitio ceciderunt. Applies huc verba *Senecæ* Ep. 127.
*Inter causas malorum (lapsus) est, quod vivimus (credimus & doce-
mus) ad exempla: nec ratione componimur, sed consuetudine abduci-
mur. Quod si pauci facerent, nollemus imitari; cum plures facere
coeperint, quasi honestius sit, quia frequentius sequimur, & recti apud
nos locum tenet error, ubi publicus factus est. Audi vero Jehovahm
Exod. 23, 2. non eris post multos ad mala: neq; respondebis super lite,
ad declinandum post multos, ad inflectendum judicium. Add. Esaj.
8, 20.*

§. 14. Denique *Pietisticis artibus*, & *Pietastrorum* hypo-
crisi, ficta nimirum *Enkratitarum*, *Montanistarum*, aliorumque
Hæresiarcharum, *Arii*, *Pelagii*, sanctimonia multi olim fascina-
ti sunt, fascinanturque, ut perverse de fide ex fictis operibus
statuant: jam à primo seculo post natum Christum pessimis
hæreti-

Hæreticis magnam sanctitatem præ se ferentibus, & fallentibus. Ipsi præterea lapsi, cum stantes non caute agerent, *multiplici dispositione*, tam *naturali* quam *acquisita*, ad lapsum proni & expoliti, accedente neglectu mediolorum, quibus ne caderent se præmunire poterant, DEO permittente, cui non constanter vera fide adhæserant, DEUM ventrem potius secuti, & diversimode impulsæ, tam ab *externis* quam *internis* impellentibus, leguntur, ut vidimus, cecidisse, à lapsus culpa non immunes. Præter naturalem corruptionem, & hinc exortam *imbecillitatem* mortalibus communem, laboraverant hi etiam verbi divini *contemptu* atque *neglectu*. Hoc enim Hæreticis familiare fuit, annuente etiam *Alphons. à Castr.* l. 13. contra hæret. ut quando *ἑτεροδοξίαν* suam ex scripturis Prophetarum & Apostolorum probare nesciverunt, *ipsas scripturas accusarent*, quasi non recte se habeant, *Iren.* 3. contra Hæret. c. 2. quibus etiam eadem nimis abjectæ visæ fuerant. Hinc cum non haberent, nec sciunt, ubi pedem firmum figant, perpetuis obnoxii redduntur dubitationibus, & innovationibus: *In omni voluntantur errore, nunquam scientiam stabilem habentes*, ut rursus *Irenæus* l. 3. contra hæret. c. 40. loquitur. *Tatianus* certe, de quo supra, Harmoniam ex quatuor Evangeliiis composuit, memorante *Theodoreto* t. IV. opp. hæret. tab. 1. c. 20. τὰς γενεαλογίας τῆς Μαρίας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐν ἀποστόλοις & Δαβὶδ καὶ σφόδρα γε ἐννημερῶν τὸ Κύριον δείκνυσιν, *attributatis genealogiis & aliis omnibus, quæ Dominum ex semine Davidis secundum carnem natum ostendunt*; idque ex Scripturæ contemptu in odium conjugii fecit, ne Christus etiam ex majoribus conjugatis natus esse appareret. Unde Christus *Matth.* 22, 28. *erratis*, inquit ad Sadducæos, *quia non scitis Scripturam*.

§. 15. In aliis causa lapsus fuit *nimia in Theologicis curiositas*, id quod de Ario manifestum est. Nimis curiose quippe in filii DEI generationem inquirens, cum eam capere non posset, perversè de illa statuit. Non enim Scripturæ vestigiis tales insistent, nec in indagine Scripturarum in lucem sequuntur, unde in devia errorum eisdem aberrare mirum non est. Inprobat hinc *Apostolus*, 1. *Cor.* 4, 6. *supra id quod scriptum est velle sapere*. Aliud est, uti *Augustinum* etiam distinguere constat, esse vitiose *curiosum*, quod in errores ducit, aliud *studiosum*, sobrie sc. secundum

dum

dum lucem, & ductum verbi divini, ita ut extra, contra, & præter illud sapere velle religio nobis sit. Eximie Chrysoſtomus loquitur apud B. Hulſemann. de corrept. frat. p. 93. *Quoties aliquid novi, curioſa nimirum huiusmodi indagine etiam, fuerit intradu- ctum, continuo parcurit alias novitates, & nescit terminum error il- lius, qui tranquillum fidumq; veritatis portum ſemel reliquit, Diabo- lo, & propria etiam malitia, curioſos huiusmodi nugivendos, ambitioſaque ingenia ſubinde longius in devia à vera via abri- piente, propellente, & in gravioreſ erroreſ præcipitante.*

§. 16. Auget vitioſam hanc *curioſitatem*, quæ in lapſum parum ſobrie, & parû pie curioſi exire ſolet, pari elogio dignum *ſtudium novitatis*, ejuſque pruritus Paulo improbatus, 2. Tim. 2, 16. 1. Tim. 6, 20. Concernit id vel novitatem quoad voceſ, etiam uniuſ literæ, vel novitatem dogmatum. Priorem quod atti- net novitatem, propter *πανουργίαν* Hæreticorum omnino licuit, licetque Eccleſiæ nova uſurpare, invenire etiam nomina, ad reſ fidei in ſacriſ contentaſ brevius & clariuſ explicandaſ, hæreti- coſque eo arctiuſ & meliuſ conſtringendoſ, dogmataque cœle- ſtiſ veritatiſ adverſuſ illorum malitiã aſſerenda, & defenden- da, de quo B. Balduin. Comm. in 1. Tim. 6. v. 20. q. 6. *Dannhaw.* in Hodof. p. 169. annuentibuſ etiam priſciſ Eccleſiæ Doctori- buſ, *Auguſtino, Athanaſio, Hilario.* Aſt quod attinet novaſ vo- ceſ, quæ ſimul nova dogmata in ſcripturiſ non contenta ſe- cum ferunt, ut *Arianorum ὁμοιοῦτοι*, de quo *Sozomen.* H. E. l. 3. c. 17. ſq. *Eutychiſ etiam & Eutychianoꝝ ἐκ δύο φύσεων* tantum, non vero ἐκ δύο, ex duabuſ naturiſ, ſcil. ante unionem factum eſſe, non vero in duabuſ naturiſ integriſ & inconfuſiſ, poſt unionem per- manſiſſe *Chriſtum*, contendentiũ; cum Orthodoxi illud *Gregoriũ Nazianzeni* probarent, *τὴ ἐξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, καὶ ἀπὸ*, nimirum naturam ſuam eaſ, divinitatem ſcil. & humanitatem, ſervare, ex quibuſ, & in quibuſ, & quæ ſint, apud *Niceph.* H. E. l. 18. 46. Hæc novitas merito ſuſpecta eſt, ceu quæ de periculo lapſuſ, & novaturientiſ ad labendum inclinatione, ſi non de lapſu jam facto teſtatur. Os enim ex abundantia cordiſ ſæpe loquitur. Notamus proin hæc caractere merito etiam *Arium*, qui inge- nium ſuum ad novitatem circa doctrinam de ſacra Trinitate malitiouſe pruriens, & quid mali contra hanc veritatem cœle- ſtem

stem moliretur, foveretque, & quorsum inclinaret, mature prodidit, ceu in disp. 1. th. 13. explicatum. Petro enim Episcopo Alexandrinam Ecclesiam administrante, impia jam adversus Trinitatem agitando, *ab initio studium suum super dogmate suo satis declaraverat*, memorante Nicephoro H. E. l. 8. c. 5. Qui novandi pruritus hominem malitiosum, ingenio suo, Eloquentia, & Dialectices peritia fretum, in pestilentissimum errorem præcipitavit. Tam periculosum est ingenia novitatum Theologiarum avida, & maturè in dissensum prurientia tolerare, recipere, & fovere, ceu data occasione virus suum, quod retinent, majori damno evomitura. Conf. D. Bebel. Exercit. ad Const. Epist. Irenic. th. 17. Tegant licet suam malitiam, & novandi studium ad tempus.

§. 17. *Pietismus* præterea inordinatus, hoc est *pietatis studium præposterum*, quî lapsuum magnorum causa fuerit, superiora etiam comprobarunt exempla. Eximie B. Dannhauer. in Myster. Syncret. p. 66. *versipellis*, inquit, *ille spiritus in omnia extrema fertur: cum polemica ardent, friget pietas: cum hac incallescit, ac ad enthusiasmos inclinatur, illa proscribuntur.* Duo Pietastorum extrema sunt ad quæ declinare, & in quæ incidere solent, à genuinæ & veræ Pietatis medio aberrantes. Alterum est *Enthusiasmus & Fanatismus*, ficta item pietas; alterum *ignavia, tædium, fuga Theologiæ Polemicæ*, quæ sic vocatur, atque controversias tractat. Ficta pietas quo ferat homines, aliis imprimis vitiis obstetricantibus, *Tatiani* inter Pietastros primorum Ecclesiæ temporum antesignani patet exemplo. Vir enim hic Pharisaico fastu turgidus, velo pietatis ambitionem occultare voluit, non eam quam debebat affectans perfectionem, & præ se ferens pietatem, sed Pharisaicam. Hinc intemperie hac superandi pietate Magistrum, *Justinum Martyrem*, abreptus, quo majoris sanctimonix & castitatis specie orbi Christiano imponeret, etiam cæteris deliriis pietatis faciem asserturus, in lib. de *Perfectione secund. Servat.* apud *Clem. Alexandr.* l. 3. Strom. p. 460. nuptiis quoque legitimis suam & pietatem & honestatem, ob majorem continentiam sc. detractū ivit, ex non peccatis faciens peccata, de quo supra disp. 1. th. 10. & Montanistis præludens, atque Novatianæ etiam hypocrisios prima fundamenta jaciens;

ciens; de quo in dissert. de Novi hom. induit. III. th. 7. etiam actum. *Montani* insignis secundi seculi *Pietastr* pietas, quomodo ad *Enthusiasmos* jactatos incaluerit, infra *DEO* aſſuente, explicabitur. *Pietastr*os etiam, licet non eadem fallendi specie & arte, *Arium*, *Pelagium*, *Nestorium* fuisse, in superioribus vidimus dissertationibus, abripiente *Pharisaica* intemperie cunctos; licet diversimode. Ille enim, *Pelagius* scil. sub prætectu flagitiosæ inter *Christianos* ignaviæ corrigendæ, & ex ignavia prætenſæ impossibilitatis perfecte, ut *Christianos* decet, vivendi, confutandæ, ipsi *cruci Christi* bellum intulit: Hoc ambitionem & fastum suum, novandi item pruritus, fictæ pietatis imagine, qua & impius in *Christum Arius* suam nequitiam occultatum ivit, tegente.

§. 18. *Syncretismi* non minus & *Libertinismi* studium quod à veritatis tramite præcipites egerit sui cultores, supra patuit. Quanquam enim ambitio, lasciviâ & libidine, hypocrisi item & avaritiâ comitantibus, *Simonem Magum* ad ulteriores abripuerit impietates; quod tamen ex *Gentilismo*, *Samaritanismo* & *Christianismo* mixtum doctrinæ genus excogitaverit, *Syncretismo* hominis, studioque ejusdem impio *Gentiles*, *Judæos*, & *Christianos* babelice uniendi, merito tribueris. Bene *Colbergius* de *Origin. & progres. hæres. c. 1. th. 3. p. 4.* *Dogmata Simonis*, inquit, *philosophemata sunt Platonica varie interpolata, & novis accessionibus ex Christiana religione aucta, ut tota hæresis Platonico Christiana, vel Christiano Platonica dici mereatur, quam Judæorum Pseudo-Theologia & Samaritano Syncretismo temperavit.* Add. *Grot. ad Matth. 24.* Quod vero ejusmodi fœditates immiscuerit, quæ notante *Eusebio Hist. Eccl. l. 2. c. 13.* edit. *Gryna.* non modo scriptura tradi nequeunt, sed ne labiis quidem propter turpitudinis & obscœnitatis excellentiam, *ἄφρονες αἰσχρολογίας*, à pudicis viris proferri possunt, id *Libertinismo* hominis nequam impunitandum.

§. 19. Ad lapsum alios impulit *Singularitas*. Hæc quid sit, ita definit *Vincentius* in *Spec. Moral. l. 3. P. III. dist. 6.* *Quintus*, inquit, *gradus superbiæ est Singularitas, per quam non sufficit hominẽ facere, sicut alij faciunt, vel tenere, quæ jubet communis regula. L. c. dist. 2.* ait, quod *singularitas* sit, per quam quis vult alius sanctior apparere.

parere. Familiare itaque ut malum hoc est hominibus *superbis* & *ambitiosis*, cupientibus majoris eruditionis, ingenii, sanctimoniam etiam & pietatis opinione, & elogio, præ aliis æstimari, & celebrari; ita nec deest iisdem *jaçtantia*, qua tales se verbis extollunt, contra quam Apostolus fecit 2. Cor. 12, 5. sq. neque *Arrogantia*, qua se aliis præferunt, judicantes se cæteris meliores esse, eodem improbante Apostolo, Rom. 12, 3. 16. atque *Præsumptio*, qua ex nimia sui fiducia, atque præfidentia, suis viribus plus justo sibi tribuunt, imò ultra suas facultates aliquid attentant, contra quam præcipitur Rom. 12. v. 15. 16. Ne de *Emulatione* quid dicam, ob bona quæ æmulator iniquus aliis, qui illi similes sunt, evenire videt. Horum vitiorum omnium radix est *Philautia*, cum quis vitioso mentis oculo seipsum, suaque dona intuens, ea majoris facit, quam par est. Confluxerant hæc prava, & hæreticæ dispositionis semina non in *Origene* tantum, sed & in *Nestorio*. Hic enim omnia sua, Eloquentiam nimirum, eruditionem affectatam, majoris faciens quam fieri debebat, nimia hac sui æstimatione ad illam Sapientiam non pervenit, ad quam se pervenisse putaverat. *Viciosus* hic *sui amor*, qui mentem hominis occæcaverat, ut fastu turgidus, animo elatus, alios præ se contemneret, erupit in *singularitatem*, cum vitæ & morum, de qua *Theodoret.* ad Sporac. t. IV. opp. f. 696. tum *doctrina*, atque *modi* de mysteriis & articulis fidei loquendi, cum negaret, pro concione etiam, B. Mariam *Θεοτόκου* dici debere, voce hæc rejecta, id quod omnium tam Clericorum, quam Laicorum animos magnopere conturbabat. Nam jam olim didicerant, *Christum* verum DEUM esse, & nequaquam propter incarnationis mysterium, tanquam solum hominem à divinitate separatum, memorante *Socrate* H. E. 7. c. 32. Ita *Philautia*, ejusque pedissequæ *superbia* & *ambitio audacem* reddiderunt *Nestorium*, ut ex fœda *jaçtantia* sub initium sui muneris ad Imperatorem dixerit: *Mihi* o Imperator terram hæreticis tu purgatam tribue, & ego tibi cælum retribuam: Tu mihi in profligandis hæreticis subveni, & ego tibi in profligandis Persis subveniam. Sceleratam ejus præsumptionem, & arrogantiam, qua in interpretandis scripturis se omnibus prætulit, quos ante se scripturam ignorasse contendebat, ex *Vincentio Lirinens.*

nens. supra descripsimus; ita ut mirum non sit, id quod *ambitio* in eodem concepit, *audaciâ* promovente, *studium novitatis* obstetricante pudenda ejus pro Episcopo tanto *ignorantia*, & vana *presumptione*, produxisse. Possemus plura addere ex Historia Ecclesiastica exempla illorum, quos ex ambitione & superbia exortus novandi pruritus hic, impellente audacia, præcipites egit. Vid. B. Bebel. Antiq. Eccles. P.I. p.917. P.II. tom.II. p.1138. 1138. Dn. D. Irig. de Hæresiarch. c.8. p.86. Conf. etiam Hoornbeck. Sum. Controv. l.6. p.405. Ignorantibus ex audacia novaturientibus addimus ἀποδιδάκτες, & semidoctos. Hoc genere hominum nullum datur pestilentius, sive in Ecclesia, sive in Politia pruriant. D. Paulus sane 1. Tim. 1, 5. sqq. nonnullos à charitate ex puro corde, & conscientia pura, & fide non hypocritica aberrantes, aversos esse ait εἰς ματαιολογίαν, ad vaniloquium, θελοντες εἶναι νομοδιδασκασκαίλους, μὴ νοῦντας, μήτε αὖ λέγασσι, μήτε περὶ πινῶν ἀσβεβαίῃντι, dum volunt esse legis doctores, cum tamen non intelligant, neque quæ dicunt, neque circa quæ asseverant. Hi cæcorum ductores cæci facti, cum illis in foveam incidunt, Doctore Christo Matth. 15, 14. Recte hinc B. Danuhammer. noster Antichr. s.I. art. 5. p. 157. pestilentissimum genus hominum, ut in aliis scientiis, e. g. Empiricorum, Rabularum; ita & in scientiarum principe Theologia Semidoctorum esse dicit, qui ut canes lambitant potius, quam lambunt. A solida omnibusq; (quantum hac fert mortalitas) subsidiis, cum artium tum linguarum instructa eruditione Theologica, quæ precibus sua studia sanctificat, Ἐσθεῖ λογισμῶ utitur, nihil facile est quod metuas; multum autem licentiosa ignorantia, quæ si à primo ovo numeres, semper mater heresum aut schismatum extitit. Addimus ἐκ τῆ ἀδοφύλων Estium, qui in Comm. 1. Tim. 1, 7. omnino, inquit, quisquis impuro & ambizioso corde ad studium accedit, volens haberi doctus, & magnus, facillime declinat ad hereses & vaniloquia. Plerumque autem hoc contingit ignorantia, si vel cum zelo vehementiori, vel cum audacia, vel cum superbia conjungitur, uti Eutychi & Nestorio imprimis, hoc modo ad lapsum dispositis, id contigisse supra ostendimus.

§. 20. Docent etiam superius allata, per *donorum* divini-
tus concessorum *malitiosum abusum* egregia, & præstantissima quæ-

que ingenia cecidisse, *Origenis, Arii, Pelagii & Eutychis* exemplo; quibus ex *Vincentio Lirinensi* contra hæres. c. 16. addimus *Phorinum, virum ingenij viribus valentem, & doctrinæ opibus excellentem, & eloquio præpotentem, graviter disputantem*; atque *Apollinarem, eisdem Virum, quo nil præstantius acumine, exercitatione, doctrinâ fuisse idem affirmat.* Insolentius vero DEI donis abutuntur homines, vel unde illa acceperunt non agnoscendo, contra 1. Cor. 4, 7. Jac. 1, 17. vel, quod *Originem* fecisse *Lirinensis* l. c. ait, ingenio suo nimium indulgendo, sibi que satis credendo, rationem etiam sub obsequium fidei non captivando, contra 2. Cor. 10, 5. id quod petulanter *Arium* neglexisse constat; veteratorie religionis Christianæ doctrinam tractando; in quo nequitia genere *Pelagius* magistrum malitiose præstitit. Ne de petulantia scripturis divinis insultandi, & pro lubitu illas maligne detorquendi, quid dicam; quæ & similes malæ mentis sordes in *pernacem* tandem, & hæreticam degenerant *idiotismorum* atque studium non cedendi. Merito enim deseruntur à Numine propitio, qui ex se potius, quæ ex DEO sapere volunt. Multi, inquit *Hilarius*, l. 8. de Trin. qui *simulantes fidem non subditi sunt fidei, sibiq; fidem ipsi potius constituunt quam accipiunt, sensu humana inanitatis inflati, dum quæ volunt sapiunt, & nolunt sapere quæ vera sunt, cum sapientiæ hæc veritas sit, ea interdum sapere, quæ nolis.* Referimus huc *Philosophiæ abusum*, de quo Paul. Col. 2, 8. quam Hæretici à Platonicis potissimum acceptam monstrose cum Christianismo commiscebant, exemplo *Simonis Magi*; monente hinc *Tertulliano* de Præscr. c. 7. *ipsas hæreses à Philosophiâ subornari.* Committitur etiam hic abusus *Philosophiæ*, & ad hæresin lapsumque ducit, si eam in rebus fidei dominari permittimus. Quomodo autem *Theologiæ* dominetur, explicat *B. Dannhaver.* Antich. p. 158. Idem *Arius* fecit, cujus potiora argumenta abusum *Philosophiæ* spirarunt. Abusum *Philosophiæ* si niliter in *Philippo Melanchthone* olim notasse nostros, supra diximus. *Eloquentiæ autem Ecclesiasticæ abusu* rursus *Nestorius* inflatus, errores suos rhetoricando se auditoribus suis persuadere posse homo semidoctus, & *autodidax* censuit. Exempla alia sunt odiosa.

§. 21. *Nivius* non minus *fervor, iracundia, & ex iracundia* exorta *vindicta cupiditas* magnorum in Ecclesia lapsuum, à claris viris commissorum, plurimarumque turbarum atque calamitatum causa fuit. Offensi enim tales, & contumeliam ferre nescientes, ad vindicandas injurias, quas sibi illatas putant, feruntur *impatientes*, donec ultionem eo, qui ipsis conveniens visus fuit modo, executi sint. Unde cum ira magis sit à *temperamento* hominis, quam à voluntate, patet hinc, fieri posse nonnunquam, ut illius etiam vitio, & occasione, simul inclinentur ad hujusmodi impietates. Constat sane Melancholia prædominante, ni verbo DEI se regi patientur, superstitiones aliis reddi homines, & ad *Pietismum Pharisaicum* nonnunquam ita pronos, ut suis deliriis indulgentes, etiam abnegata libertate Christiana ad Enthufiasmum usque incalescant. Vicissim alii, in quibus sanguis liberius grassatur, ni divini Numinis metus, & amor eos coërceat, ad Atheismum & Libertinismum practicum prolabuntur. Melancholico, & Cholerico temperamento Nestorium præditum fuisse, Historia tradit. Inquietum hinc, elatumque, & iracundum animum suum pietatis externæ velo occultatum ivit Pietaster, in defendenda hæresi suæ ambitionis majorem, quam Pietatis sinceræ, habens rationem. Ex iracundiæ furore itaque, atque impatientia lapsos quod attinet, *Valentinus* ingenio & eloquio potens, cum Episcopatum frustra sperasset, *indignatus de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit, ut solent animi pro prioratu exciti, præsumptione ultionis accendi, ad expugnandum conversus veritatem, ut loquitur, Tertullian. l. contra Valentin. f. m. 388.* Similiter, ut alios mittam, *Porphyrius*, memorante *Socrate H. E. l. 3. c. 19. Casarea Palestina à quibusdam Christianis reprehensus, cum præ gravi, qua ardebat, iracundia illud ferre non posset, religionem Christianam deseruit, & præ odio illorum, qui ipsum coarguerant, ad libros conscribendos, quibus maledice & contumeliose Christian. perstringeret, præceptus fuit. Quid Carolstadius ex iracundia fecerit, suo dictum est loco. Hoc tamen nomine non censeri debet, si quis convenienti zelo usus falsis Doctoribus contradicit; modo propriis nil detur affectibus, neque φιλαυβία & arrogantia res geratur, omisso omni perverso contendendi vincendique studio*

studio

studio. Annuimus Dn. Hoornbeeck, quando in dissert. de contro-
 & dispp. Theol. in Sum. Controv. p. 29. ita loquitur: *Viri sapientis*
est se temperare, suiq; nunquam non esse compotem, tum ut mens judi-
cio semper polleat, promptaq; sit in eruenda veritate: tum ut huic sua
constet apud omnes reverentia & dignitas, quæ inter iurgia vehemen-
ter concutitur, & tantum non admittitur. Id cum non sine ani-
 morum collisione & exacerbatione sæpius contingat, in homi-
 nibus carnalibus præsertim, qui nesciunt *carnem crucifigere*
cum concupiscentiis, Gal. 5, 24. funestæ hinc ultionis cupiditas, &
 furoris rabies in perniciem etiam Ecclesiæ haud raro minus
 pios abripuit, quos laudem Christianæ mansuetudinis potius,
 quam voluptatem ultionis concupiscere decuisset.

§. 22. Denique cum lapsus causa plurimis fuerit Ratio,
 DEI hostis, in rebus fidei dominium sibi arrogans, quam & ad
 Libertinismum, Indifferentismum, & Eclogismum sollicitare
 constat, cuiusmodi fœtus monstruosus etiam est illud *Erici Fridlibij*
 scriptum: *Untersuchung des Indifferentismi Religionum*; coroni-
 dis loco subiciemus huic tractationi locum *Nicol. Vedelij*, Re-
 formati, c. 4. arcan. Armin. *Non debet disputator ita progredi: Hac*
doctrina absurda est rationi sanæ, seu ex ea sequitur hoc vel illud ab-
surdum: Ergo verbo DEI repugnat. Ita progredi noli. Sed ita tibi
progrediendum est: Hac doctrina verbo DEI repugnat: Ergo est absur-
da. In illo iudicio firmando, non incipe à ratione, sed à scriptura in-
cipe. Aliter si faxis, saltem hoc perpetuo ages, ut ab ea doctrina
quam longissime recedas, & ad tuam opinionem scripturam perpetuo
inslectas & contorqueas; tunc tibi in mentem non veniet dogma esse
supra naturam, quod absurdum & rationi contrarium esse per conse-
quens nunquam possit; tunc rejicies veritatem, eam convitiis horren-
dis peres, quæ in ipsum DEUM redundant &c. sic hæresibus
& schismatis porta occludetur.

Coll. Miss. A 139, 39